

**ԱՌԱՔԵԼ ՍՅՈՒՆԵՑՈՒՄ ՏՅԱՌՆԸՆԴԱՌԱՉԻ,
ԾԱՂԿԱՉԱՐԴԻ, ՀԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՍՐԲԵՐԻՆ
ՆՎԻՐՎԱԾ ԱՆՏԻՊ ՏԱՂԵՐԸ**

Բանալի բառեր՝ Հոգևոր տաղեր, անտիպ տաղեր, գեղարվեստական ժառանգություն, ոճական և տաղաչափական առանձնահատկություններ:

Առաքել Սյունեցու գեղարվեստական երկերի հրատարակության ուղղությամբ բավականին մեծ աշխատանք է կատարվել, սակայն նրա մի շարք տաղեր դեռևս մնում են չհրատարակված, իսկ դրանց հեղինակային պատկանելության հարցերը՝ չհստակեցված:

Վենետիկի Մխիթարյան միաբանության անդամ Մկրտիչ Պոտուրյանը «Առաքել Սիւնեցիին եւ իր քերթուածները»¹ գրքում հրատարակել է Սյունեցու մի շարք բանաստեղծություններ՝ առաջաբանում անդրադառնալով հեղինակի կյանքի սակավաթիվ փաստերին և նրա տաղերի հեղինակային պատկանելության հարցին: Պոտուրյանը գրում է. «Առաքել Սիւնեցի, որքան որ նշանաւոր բարձրաստիճան եկեղեցական մ'եղած է և բեղուն մատենագիր մը եւ քերթող մը, իր արժանեաց համեմատ որոշ դէմքով մը ներկայացած չէ ո՛չ մեր դարուն եւ ո՛չ նախորդներուն. ըստ իս, այս գրկանքը, որ կրած է Առաքել Սիւնեցիին, իր պատճառն ունի, այն է՝ որ գրեթէ իրեն ժամանակակից ուրիշ համանուն մատենագիր մը եւ քերթող մը կու գայ իր նախորդին դէմքի լոյսէն բան մը պակսեցնելու»²:

Առաքել Սյունեցու և Առաքել Բաղիշեցու գործերը երբեմն շփոթվել են: Ինչպես նշում է Պոտուրյանը, Տաղարաններն ու Գանձարաններն անպատճառ պարունակում են Առաքելի տաղերից մեկը: Սակայն պարզելու համար, թե ո՞ր Առաքելն է այս կամ այն տաղի հեղինակը, անհրաժեշտ է լավ ուսումնասիրել

* Մեսրոպ Մաշտոցի անվան Մատենադարան, կրտսեր գիտաշխատող, arevhovarabyan@gmail.com, հոդվածը ներկայացնելու օրը՝ 18 նոյեմբերի, 2024, հոդվածը գրախոսելու օրը՝ 9 դեկտեմբերի, 2024:

¹ Առաքել Սիւնեցի և իր քերթուածները, ուսումն. հր. Հ. Մկրտիչ Պոտուրեան, Վենետիկ, 1914:

² Նույն տեղում, էջ 6:

Սյունեցու չափածո ստեղծագործությունները³: Հեղինակն անդրադառնում է մի կարևոր հանգամանքի, որ եպիսկոպոսական կոչում ստանալուց հետո, ինչպես «Աղամգրքի» հիշատակարաններում, այնպես էլ մի շարք տաղերում Առաքել Սյունեցին ինքն իրեն «Տէր Առաքել» կամ «Տէր Առաքեալ» է կոչում, մինչդեռ Առաքել Բաղիշեցին՝ երբեք: Ուստի բոլոր այն տաղերը, որոնցում առկա է «Տէր Առաքել» կամ «Տէր Առաքեալ» կապակցությունը, Մ. Պոտուրյանն առանց վարանելու Սյունեցուն է վերագրում⁴: Այս հարցերին առավել հանգամանորեն անդրադարձել ենք մեր նախորդ հոգվածում⁵: Մ. Պոտուրյանը լեզվական, ոճական և տաղաչափական առանձնահատկությունների քննությամբ առանձնացրել և հրատարակել է Առաքել Սյունեցու մի շարք տաղեր:

Առաքել Սյունեցու տպագիր և անտիպ տաղերի դասակարգման գործում մեծ է մատենագետ Հակոբ Անասյանի դերը: Հեղինակը Պոտուրյանի հետ համակարծիք է այն բանում, որ իր տաղերում Սյունեցին է իրեն «Տէր Առաքեալ» անվանում: Նա առանձնացնում է Առաքել Սյունեցուն վերագրվող տաղերը՝ կատարելով դրանց լեզվաոճական և տաղաչափական առանձնահատկությունների քննություն⁶:

Այնուամենայնիվ, Առաքել Սյունեցու չափածո ստեղծագործությունների ուսումնասիրության մեջ դեռևս մնում են երկբայելի հարցեր, որոնք, ինչպես նշում է Արշակ Մադոյանը, կհստակեցվեն աշխարհի տարբեր մատենադարաններում պահվող ձեռագրերի ուսումնասիրությամբ⁷:

Արդ, մենք շարունակում ենք Առաքել Սյունեցուն վերագրվող անտիպ տաղերի հրատարակությունը՝ փորձելով ամբողջացնել հեղինակի գեղարվեստական ժառանգությունը:

Առաքել Սյունեցու՝ հոգևոր բովանդակություն ունեցող չափածո ստեղծագործություններում մեծ տեղ են զբաղեցնում աստվածաշնչյան պատումների գեղարվեստական մշակումները: Դրանք մարդու լինելության և փրկության գաղափարն արծարծող տաղեր են, և ինչպես նշում է Մադոյանը, հանդիսանում են «Աղամգրքի» նախապատրաստությունն ու նախափորձերը. «Եվ այդ ամենի բարձրակետը, ավարտը «Աղամգիրքն» է, որ իսկապես նոր աստիճան է մի ամբողջ շարք մեծ ու փոքր բանաստեղծություններից, բանքերից հետո»⁸: Այդպիսի

³ Առաքել Սյունեցի և իր քերթուածները, ուսումն. հր. Հ. Մկրտիչ Պոտուրեան, Վենետիկ, 1914, էջ ԽԳ:

⁴ Նույն տեղում, էջ ԽԸ:

⁵ Ա. Արաբյան, «Առաքել Սյունեցու «Ղազարու Յարութեան» և «Մեծատան և Ղազարու» անտիպ տաղերը», ԲՄ, № 36, 2023, էջ 252-254:

⁶ Հ. Անասյան, Հայկական Մատենագիտություն, հ. Բ., Երևան, 1976, էջ 94:

⁷ Ա. Մադոյան, Առաքել Սյունեցի, Երևան, 1987, էջ 16:

⁸ Նույն տեղում, էջ 53:

տաղերից է մանուկ Հիսուսի ընծայմանը նվիրված տաղը (հորդորակ)։ քառասնօրյա Հիսուսին ծնողները տաճար են բերում, և նրանց ընդառաջ գալով Սիմեոն ծերունին գրկում է մանկանն ու օրհնում։ Այս տաղը Ղուկասի ավետարանի Բ գլխի՝ ընծայմանը նվիրված հատվածի գեղարվեստական մշակումն է։ Ըստ Ավետարանի՝ Սիմեոն ծերունու համար նախասահմանված էր, որ չպետք է մեռնի, քանի դեռ չի տեսել Տիրոջը։ Ուշագրավ են Սիմեոն ծերունու խոսքերը, որոնցում էլ արծարծվում է մարդու փրկության գաղափարը։ Սիմեոն ծերունու մենախոսությամբ հեղինակն ընթերցողի ուշադրությունը հրավիրում է բուն ասելիքին։

«Պատճառ լինիմ աւետի՛ տալ, / Որոց ի դժոխսն եմ արգելեալ։ / Երթամ ասեմ ես Ադամայ, / Թէ քո ստեղծաւն է մարդ եղեալ»։

Հորդորակն ավարտվում է միջնադարյան հոգևոր տաղերին բնորոշ փառաբանությամբ։ Այս հորդորակը Հ. Անասյանը վերագրում է Առաքել Սյունեցուն, թեև այն հեղինակի անուն չի կրում։ «...սա ևս վերագրելի է Առաքել Սյունեցուն, որովհետև երկու ձեռագրերում էլ հետևում է նախորդ գանձին, որի սկզբնատառերի հետ միասին տալիս է «Այս յԱռաքել վարդապետէ»։ Չափը՝ 4-4/4-4»⁹։

Հաջորդ հորդորակը նկարագրում է Հիսուսի մուտքը Երուսաղեմ՝ ավանակի վրա նստած։ Այս տեսարանն առկա է բոլոր չորս ավետարաններում (Մտթ. ԻԱ, Մրկ. ԺԱ, Ղուկ. ԺԹ, Հովհ. ԺԲ)։ Տաղի մեջ աստվածաշնչյան այս դրվագը ներկայացված է կենդանի պատկերներով. «Սերովբէ՛ անիւ մեծաւ զնա սրբաբանն / Եւ յԵրուսաղէմ փաղափ ովսաննա երգեն։ / Յիսուս արքայն երկնաւոր, մարմնով նիւթաւոր, / Ի յաւանակի նըստեալ գովի թագաւոր... / Այլեւ ոստըս ձիթենեաց բերեալ առաջի, / Ճիւղս արմաւենեաց ծառոց Տեառն եւ արքայի։ / Քաղցրաձայն եղանակով զՅիսուս գովելով, / Ծերբն ընդ տրղայոց խառնեալ՝ փառաբանելով»։

Մարդու փրկության գաղափարն արծարծող տողերում հեղինակը բնության երևույթների միջոցով կազմում է յուրօրինակ այլաբանություններ. «Անէծք նախնոյն Ադամայ յաւհնութիւն փոխի, / Փոխանակ փըշոյն յերկրի՝ վարդ երեսցի»։

Ծաղկազարդին նվիրված այս հորդորակը ՄՄ 7349 ձեռագրում հանդիպում է սկզբից երեք տուն պակաս բնագրով և սկսվում. «Յիսուս արքայն երկնաւոր մարմնով նիւթաւոր...» տողով։ Սկզբնատառերն են՝ «Այս Առաքելէ» (ՄՄ 6527) և «ՅԱռաքելէ» (ՄՄ 7349), տաղաչափությունը՝ 4-3-5/4-3-5։ Հ. Անասյանը վերագրում է Առաքել Սյունեցուն¹⁰։

⁹ Հ. Անասյան, նշվ. աշխ., էջ 51։

¹⁰ Նույն տեղում, էջ 66։

Քրիստոսի հարուխանը նվիրված հորդորակը Աստվածաշնչում այդ գրվագի բանաստեղծական մշակումն է: Այստեղ գեղարվեստորեն ներկայացվում են Քրիստոսի խաչելության և հարուխանի պատմությունները և դրանց հաջորդող մի քանի իրադարձություններ: Խորագիրը «Առաքել»-ի անունով է (ՄՄ 7961), տաղաչափությունը՝ 4-3-5/4-3-5: Հ. Անասյանն այն վերագրում է Առաքել Սյունեցուն¹¹:

Հայ նահատակված սրբերին նվիրված տաղերը հայրենիքի և հավատի համար նրանց կրած չարչարանքների պատմություններն են: Դրանցից մեկն էլ Վարդանանց և Ղևոնդյանց սրբերին նվիրված տաղն է, որը Հ. Անասյանը ևս վերագրում է Առաքել Սյունեցուն: Նկարագրելով առաքինասեր և հայրենասեր պատմական անհատներին՝ հեղինակը կենդանի օրինակներով հայրենասիրական և բարեպաշտական զգացմունքներ է փոխանցում ընթերցողին. «Վարդան սրբաւէր զիշխանս ժողովէր, / Ամենի պարգեւ նա շնորհէր եւ քաջալէր: / Այլեւ Ղևոնդի սուրբ վարդապետի / Քարոզեալ պընդէր ըզմոտս ի սէրն Յիսուսի... / Նոյն ժամայն առին զպըսակն երկնային / Վարդան եւ Խորէն, Հըմայեակ, Արտակ գովէին: / Յանկալին Վահան, Արսէն պատուական, / Առաջին վրկայն Գարեգին, Տանատ իւր նըման...»:

Ազդեցիկ են հատկապես հայ և պարսից զորքերի բախումը նկարագրող տողերը, որոնցում նկատելի է Եղիշեի «Վասն Վարդանայ եւ Հայոց պատերազմին» երկի¹² համապատասխան հատվածի ազդեցությունը: Այդ տողերը նույնքան կենդանի են և ներգործուն, ինչպես Եղիշեի երկում. «Րամեալ խըմբեցան եւ ճակատեցան, / զՄիածինն Յիսուս յիշեցին եւ ի մարտ մըտան: / Դաս-դաս լինելով պատերազմելով, / Անողորմաբար զմիմեանըս սպանանելով: / Անդ ահագնագին ձայնիւ գոչին, / Զերեսըն դաշտին վարդագոյն արեամբ ներկէին: / Նիզակաց ձայնին, շողալ սուտերին, / Նետից թանձուրեամբ միջաւրեայն գիշեր լինէին: / Անկեալ թավլէին ի մէջ արիւնին, / Ուման՞ կիսամեռ, եւ բազումք զհոգիս հանէին»:

Այս տաղերը ոչ միայն պատմական և կրոնական գիտելիքներ էին փոխանցում ընթերցողին, այլև շեշտում սրբերին մեծարելու և նրանց հիշատակը մշտապես վառ պահելու անհրաժեշտությունը. «Այսաւ միաբան ազգըս Հայաստան / Տանեմք զյիշատակ Վարդանանցն, որք պըսակեցան»:

Վարդանանց սրբերին նվիրված այս տաղը գրված է 5-5/5-3-5 չափով և վերագրվում է Առաքել Սյունեցուն¹³:

¹¹ Նույն տեղում, էջ 67:

¹² Եղիշէ, Վասն Վարդանայ եւ Հայոց պատերազմին, Մատենագիրք հայոց, հ. Ա, Անթիլիաս-Լիբանան, 2003, էջ 633-661:

¹³ Հ. Անասյան, նշվ. աշխ., էջ 63:

Բնագրեր

Առաքել Սյունեցուն վերագրվող՝ Տյառնընդառաջին, Ծաղկազարդին, Հարությունը և Վարդանանց սրբերին նվիրված տաղերի բնագրերը կազմել ենք հետևյալ ձեռագրերի հիման վրա.

A – ՄՄ 7961, Գանձարան, 1489 թ., Նեխհրի գիւղ՝ Բալու, գրիչ, ստացող՝ Մարգարէ քհ, թթ. 112բ-3ա՝ «Այլ տաղ յԱռաքելէ Յարութեան»,

B – ՄՄ 6527, Գանձարան, 1528 թ., Ղուլթիկ գիւղ, գրիչ՝ Ստեփանոս եպս., ստացող՝ Նուբար՝ կին, էւատ, Սաֆի՝ կին, թ. 23աբ՝ «Յորդորակ [Տեառնընդառաջի]», թ. 96աբ՝ Յորդորակ [Ծաղկազարդի] յԱռաքել վարդապետէ, թ. 115աբ՝ Յորդորակ [Յարութեան], թ. 60աբ՝ Տաղ ազնիւ [Վարդանանց եւ Ղեւոնդեանց],

C – ՄՄ 7349, Գանձարան, 1757-1761 թթ., Կարին, գրիչ՝ Բաղտասար Կարնեցի, Մելքոն, ստացող՝ Բաղտասար Կարնեցի (գրիչը), թ. 101բ՝ «Յորդորակ շրջանակ [Տեառնընդառաջի]», թթ. 180բ-1ա՝ «Տաղ [Ծաղկազարդի]», թ. 130աբ՝ «Տաղ ազնիւ [Վարդանանց եւ Ղեւոնդեանց]»:

ՄՄ 6527 Գանձարանի շուրջ եղած կարծիքներին անդրադարձել ենք մեր նախորդ հոդվածում¹⁴:

Արմինե Քոչկերյանը «Մի նորահայտ անհատական գանձարան»¹⁵ հոդվածում որոշ հանգամանքներ քննելով, ՄՄ 6527 Գանձարանը, որ առանց մականվան տաղեր, գանձեր և հորդորակներ է պարունակում, և որում առկա են այս տաղերը, վերագրում է Առաքել Բաղիշեցուն: Հ. Անասյանի կարծիքով ՄՄ 6527 ձեռագրում ամփոփված են միայն այն գործերը, որոնց հեղինակ Առաքելի ինքնությունը հայտնի չի եղել ժողովածուի կազմողին, և չեն ընդգրկվել հատկապես այն գործերը, որոնց հեղինակային պատկանելությունը հայտնի է եղել¹⁶:

Ձեռագրերից հնագույնն ընդունել ենք իբրև հիմք՝ մյուսները համեմատելով նրա հետ: Կետադրել ենք՝ համաձայն ժամանակակից հայերենի կետադրական կանոնների: Ավելացրել ենք ուղղագրության պահանջվող յ-երը: Տարընթերցում չենք համարել հետևյալ ուղղագրական տարբերակները.

1. -աւղ, -օղ, -ող գրությամբ ձևերը, օր.՝ ծնաւղ-ծնօղ-ծնող,
2. գաղտնավանկի ը ձայնավորի առկայությունը՝ տաղաչափական նկատառումով, օրինակ՝ հոտեալըն, արձակելըն և այլն,
3. բառավերջի ա ձայնավորից հետո յ-ի գրության հետ կապված մի քանի դեպք, օրինակ՝ Բեթանիայ-Բեթանիա, գա-գայ, սա-սայ, մարդ-կահն-մարդկային և այլն:
4. եւ-ով և ե-ով գրությամբ ձևերը:

¹⁴ Ա. Արաբյան, նշվ. աշխ., էջ 254:

¹⁵ Ա. Քոչկերյան, «Մի նորահայտ անհատական գանձարան», էջմիածին, 1970, Զ-Է, էջ 98:

¹⁶ Հ. Անասյան, նշվ. աշխ., էջ 90:

Յորդորակ¹⁷

Վաղուցհետե¹⁸ կայր ծերացեալ
Սուրբ Սիմէոն եւ աշխատեալ:
Աստուածորդոյ¹⁹ գալոյն մնացեալ,
Որ ի Հոգոյն հրաման առեալ:

Բաբունն էից այսաւ եկեալ,
Քառասնաւեայ մանուկ յայտնեալ:
Դէմ Յիսուսի ծերըն գնացեալ,
Ի գիրկն առեալ եւ աղերսեալ:

Արդ, արձակեա՛ ի կապանաց,
Զիս, որ մահու եմ կարօտեալ:
Պատճառ լինիմ աւետի՛ տալ,
Որոց ի դժոխսն են արգելեալ:

Երթամ ասեմ ես Ադամայ,
Թէ քո ստեղծաւոն է մարդ եղեալ:
Տեսի աշաւսս ի գիրկս առի,
Եւ քեզ խընդիր կամի²⁰ նա գալ:

Էին տացոյ՛ փառատրութիւն,
Որ ի տանաւն այսաւ եկեալ:
Ընդ Հօր²¹ Իւրոյ եւ Սուրբ Հոգոյն
Յանցեալն, յայժմուս²², յաւէտ արհնեալ:

Յորդորակ յԱռաքել վարդապետէ²³

Արարիչն արարածոց այսօր յայտնեցաւ,
Ի յաւանակի նորոյ սիրով բազմեցաւ:
Յաթողըն դասուց ընդ Հօր միշտ արհնաբանի
Եւ յերանցոցն այսաւ բարեբանեսցի:

¹⁷ C + շրջանակ

¹⁸ C Վաղուց հետե

¹⁹ C Աստուածորդոյ

²⁰ C նա գալ կամի

²¹ C Հօրն

²² C այժմուս

²³ C Տաղ *փ/ս* Յորդորակ յԱռաքել վարդապետէ

Սերովբէք անիւ մեծաւ զնա սրբաբանեն
 Եւ յերուսաղէմ քաղաք ովսաննա երգեն:
²⁴Յիսուս արքայն երկնաւոր՝ մարմնով նիւթաւոր,
 Ի յաւանակի նըստեալ գովի²⁵ թագաւոր:

Անէծք նախնոյն Ադամայ յարհնութիւն փոխի²⁶,
 Փոխանակ²⁷ փըշոյն յերկրի²⁸ վարդ երեւեցի:
 Ռահին կենարար Բանին Որդոյ Միածնին
 Մանկունք ըզհանդերձս իւրեանց²⁹ տարածանէին:

Այլեւ ոստըս ձիթենեաց³⁰ բերեալ առաջի,
 Ճիւղս արմաւենեաց ծառոց Տեառն եւ արքայի:
 Քաղցրածայն եղանակով³¹ գՅիսուս գովելով³²,
 Ծերքն ընդ տըղայոց խառնեալ՝ փառաբանելով:

Երկնայինքն այսօր ցընծան ընդ երկրաւորաց,
 Հրէշտակք ընդ մարդկան ըզՏէրն գովեն եղանակաց:
 Լերինք ցընծասցեն բըլրաւ Փըրկչին առաջի,
 Պարակցեալ վերնոյն³³ լեռանցըն յաւիտենի³⁴:
 Էին աննառ արքային Միածին Բանին
 Անդադար փառըս տացոյք Հօր Հոգով Նորին:

Այլ տաղ յԱռաքել յարութեան³⁵
 Անտեսըն հրեղէն դասուն յերկրի երեւեալ,
 Կամաւ Հաւր եւ Սուրբ Հոգոյն ի խաչ բարձրացեալ:

²⁴ *Շ բնագիրը սկսվում է այստեղից*

²⁵ *Շ գովեալ*

²⁶ *Շ չիք յարհնութիւն փոխի*

²⁷ *Շ չիք*

²⁸ *Շ + փոխանակ*

²⁹ *Շ իւրեան*

³⁰ *Շ ձիթենաց*

³¹ *Շ եղանակով*

³² *Շ գովէին*

³³ *Շ վերնոցն*

³⁴ *Շ յաւիտենից*

³⁵ *Խորագիրը՝ B Յորդորակ նամապարհ բարի Քրիստոսի. ձայնն է*

Զլեղին փացախով արբեալ, գԴաւթեանն³⁶ ասացեալ,
Զնաշակ դառնութեան պըտողոյն³⁷ նա փաղցրացուցեալ:

Սիրեցեալ աշակերտին ըզմայրն իւր յանձնեալ,
Առ Հայրն երկնատուր զհոգին կամաւ աւանդեալ:

Յովսէփ եւ Նիկողիմոս զմարմինըն պատեալ,
Զբազմեալն ի յաթոռ փառաց ի տապան³⁸ եղեալ:

Յերրորդ ատուր գիշերոյ³⁹ փառաւ յարուցեալ,
Լուսափայլ հրեշտակն իջեալ ի վիմին բազմեալ:

Մագդաղենացին տեսեալ եւ զՏէրն հարցեալ,
Դարձեալ ի թիկունս կոյս պարտիզպան կարծեալ:

Յիսուս նըմա ձայն տուեալ⁴⁰. Զո՞ խընդրես, տըրտմեա՛լ,
Զձայնըն Մարիամ լուեալ⁴¹ և ուրախացեալ:

Փըրկիչն Յիսուս բարբառեալ. Յիս մի՛ մերձենար,
Փութով Մարիամ դարձեալ, աւետարանեալ⁴²:

Փառըս փըրկողին տացուք, որ զմեզ ազատեալ:
Յաւր կիրակէիս պատուեալ⁴³ եւ փառատուրեալ:

Տաղ ազնիւ. դասք հրէականի ձայնն է՝⁴⁴
Այսաւր միաբան ազգըս Հայաստան
Տանեմք գլիշատակ Վարդանանցն որք պըսակեցան⁴⁵:
Յազգմանէ չարին շարժեալ Յազկերտին

³⁶ B գԴաւթեան

³⁷ B նախնեաց

³⁸ B տապանս

³⁹ B գիշերին

⁴⁰ B տըլեալ

⁴¹ B լըլեալ

⁴² B գընդին աւետեալ

⁴³ B պատուեալ

⁴⁴ C չ/ք դասք հրէականի ձայնն է

⁴⁵ C պըսակեցան

Կամբէ խափանել ըզպաշտան Որդոյ⁴⁶ Միածնին:

Սպառնալեամբ լըցեալ զօրքս ժողովեալ
Որպէս շար գագան կատաղի ի Հայք արշաւեալ:
Վարդան սրբասէր գիշխանս ժողովէր,
Ամենի պարգեւ⁴⁷ նա շնորհէր եւ փաշալերէր:

Այլեւ Ղետնդի սուրբ վարդապետի
Քարոզեալ պընդէր ըզնոսա ի սէրն Յիսուսի:
Բամեալ իւրմբեցան եւ հակառեցան,
զՄիածինն Յիսուս յիշեցին եւ ի մարտ մըտան:

Դաս-դաս լինելով պատերազմելով⁴⁸,
Անողորմաբար զմիմեանքս սպանանելով⁴⁹:
Անդ ահագնագին⁵⁰ ձայնի գոչէին,
Զերեսըն դաշտին վարդագոյն արեամբ ներկէին:

Նիզակաց ձայնին, շողալ սուսերին,
Նետից թանձրութեամբ⁵¹ միջաւրեայն⁵² գիշեր լինէին:
Անկեալ թավլէին⁵³ ի մէջ արիւնին,
Ոմանք՝ կիսամեռ, եւ բազումք զհոգիս հանէին:

Նոյն ժամայն առին զպըսակն երկնային
Վարդան եւ Խորէն⁵⁴, Հըմայեակ, Արտակ գովելին:
Յանկալին Վահան, Արսէն⁵⁵ պատուական
Առաջին վրկայն Գարեգին, Տանատ իւր նըման:

Նաեւ այլք յոլով նահատակելով
Ի փառքս Փրկչին Յիսուսի, Հօր եւ Սուրբ Հոգոյն:

⁴⁶ Շ Որդոյն

⁴⁷ Շ պարգեսս

⁴⁸ Շ պատրզմելով

⁴⁹ Շ հարկանով

⁵⁰ Շ ահագնակին

⁵¹ Շ թանձրութիւն

⁵² Շ մէջօրեայն

⁵³ Շ թաւալէին

⁵⁴ Շ Խորեն

⁵⁵ Շ Արսեն

AREVIK ARABYAN

**UNPUBLISHED ODES (TAGHS) OF AՐԱԿ՝ԵԼ ՏԻՆԵՏ՝Ի
DEDICATED TO THE FEASTS OF CANDLEMAS, PALM SUNDAY,
EASTER, AND THE SAINT VARDANIDS**

Key words: Spiritual odes, unpublished odes, literary legacy, stylistic and metric features.

Aրակ՝ել Տինետս՝ի՛ս (14th and 15th centuries) literary legacy is still not comprehensively published, and the authorship of some of his verses remains debatable. In his book *Aրակ՝ել Տինետս՝ի and His Poetry*, member of the Mechitarist congregation of Venice Մկրտիչ՝ Փոտուրյան has published some of his verses, and discussed in the introduction their authorship and the scant biographical data about Տինետս՝ի. Bibliographer Hakob Anasyan wrote about some published and unpublished odes ascribed to Aրակ՝ել precisng Տինետս՝ի՛s authorship on the basis of the analysis of their stylistic and metrical characteristics.

The article contains a critical edition of some verses ascribed to Aրակ՝ել Տինետս՝ի, based on three manuscripts from Matenadaran.

АРЕВИК АРАБЯН

**НЕИЗДАННЫЕ СТИХИ АРАКЕЛА СЮНЕЦИ О СРЕТЕНИИ
ГОСПОДНЕМ, ВЕРБНОМ ВОСКРЕСЕНИИ, ВОСКРЕСЕНИИ ХРИСТА И
ПОСВЯЩЕННЫЕ СВЯТЫМ ВАРДАНИДАМ**

Ключевые слова: Аракел Сюнеци, неизданные стихи, художественное наследие, метрические и стилистические особенности.

Художественное наследие Аракела Сюнеци (XIV-XV вв.) по сей день издано не полностью, а авторская принадлежность некоторых его стихов остается спорной. Член венецианской конгрегации Мхитаристов Մկրտիչ Փոտուրյան в книге «Аракел Сюнеци и его стихи» опубликовал ряд стихов Аракела, обсуждив в предисловии их авторскую принадлежность, а также скудные факты жизни Сюнеци. К изданным и неизданным стихотворениям, приписываемых Аракелу, обращался библиограф Акоб Анасян, который уточнил их принадлежность Сюнеци на основе анализа стилистических и метрических особенностей.

В статье приводится критический текст приписываемых Аракелу Сюнеци и прежде не изданных стихов, основанный на трех рукописях Матенадарана.